

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqov vch, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdulkarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR.....	40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich	
SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEXNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI	44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI	49
To'xtabayev Oybek Odilovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	56
Ismailov Bobir Salomovich	
TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	62
Yangiboyev F.B.	
MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHİYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	68
Turayev Og'abek Kaxramonovich	
XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI.....	75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODEL.....	83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH	94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna	
TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI	111
Begamov S.X.	
RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS.....	116
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
HUDUDIY TURIZM KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi	
SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI.....	129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi	
GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI.....	134
Kaydarova Sitora Suranbay qizi	
KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI.....	139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich	
YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI.....	145
Jamaldinova Asalxon Saliyevna	
2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEXNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI	151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich	

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI	155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ	163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ	178
Срождидинова Зарина Хайриддиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна	
МАМЛАКАТИМИЗДА QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL	190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
IJTIMOY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEKANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI	196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna	
O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI	208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHLTLARI	214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich	
QURILISHDA ISHLAB CHIQRISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI	220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI	225
Xolov Sherali Axrorboyevich	
2010-2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI	229
Ashurov Shuhratbek Qudrat o'g'li	
TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI	233
Sherbekova Kamola Norbekovna	
AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI	243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich	
MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHİYATI VA MUAMMOLARI	258
Raupov Shuxrat Soyibovich	
ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи	
DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS	270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich	

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	273
Mirzaev Dilshod Artikovich	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА.....	279
Касимова Наргиза Сабитджановна	
YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi	
BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIV TA'LIM MISOLIDA).....	289
Kariyeva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI.....	295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI.....	302
Umed Farmonkulovich Radjabov	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEKANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI.....	307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA).....	313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna	
RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI.....	318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR.....	323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	327
Бахтиёров Худайберган Хамдам угли	
MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich	
QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	342
Tajibaev Berdax Asqarbay uli	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi	
STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION.....	352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi	
TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW.....	358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi	
TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH.....	371
Xudoyqulov Husen Ahadovich	

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI	379
Shodiyev Murodjon Bakirovich	
SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR	384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	397
P.SH.Usmonov	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ.....	401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI	407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich	
ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI.....	416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH.....	423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna	
APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE	428
Musayeva Shoira Azimovna	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI.....	435
Bozorova Ozoda Raximovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL.....	439
Bekmurodov Navruz Ergashevich	
TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	449
O'rinov Komiljon Kozimovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI.....	453
Salomat Norova	
QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	459
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH.....	465
Xalikov R. B.	
BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI	472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
DAVLAT MOLIVAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI	477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI	485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich	
MINTAQADA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH.....	491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI	495
Ismatov Sharofiddin Asatulloevich	

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY	500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA)	504
Shomurodova Shahnoza G'ayratovna	
ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	509
Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH.....	517
Abdullayev Abdurauf	
TIJORAT BANKLARINING RISKLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.....	522
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna	
TIJORAT BANKLARIDA KORRUPSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR.....	527
Yunusov Baxtiyor Shavkatovich	
MAISHIY XIZMAT KO'RSATISHNING SIFAT NAZORATINI HAMDA TASHKILIIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	532
Meliyev X.T.	
ОЦЕНКА КАЧЕСТВА СЕРВИСА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА.....	541
Усманова Азиза Баходировна	
RAQAMLI BANK XIZMATLARI ORQALI MOLIVAVIY INKLYUZIVLIKNI KENGAYTIRISH.....	545
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi	
QURILISH KORXONALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING AHAMIYATI	550
Egamov Raxmatillo Mirolimovich, Bobobekov Davron Gafurovich	
FINANCIAL MARKET PARTICIPANTS: A CLASSIFICATION BY ROLE AND RESPONSIBILITY.....	553
Khotamkulova Madina	
ФОРМИРОВАНИЕ «ТУРИСТИЧЕСКОЙ МАХАЛЛИ» КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ В СФЕРЕ ГОСТЕВЫХ ДОМОВ УЗБЕКИСТАНА	559
Иргашева Нигина Салохиддиновна	
BANKLARDA KREDIT GAROVI BILAN ISHLASHNING XORIJ ILG'OR TAJRIBASI VA UNDA O'ZBEKISTON BANKLARI AMALIYOTIDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	567
Sh. Saidov	
MILLIY UGLEROD SAVDOSI TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	573
Islamov Shoxzod Shuxrat o'g'li	
THE NECESSITY OF CREATING A BUSINESS ENVIRONMENT AND ITS ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE NATIONAL ECONOMY.....	582
Amanov Davron Ravshan ugli	
SUV RESURSLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLASHTIRISH SAMARADORLIGI	588
Saidov Muhammadali Hakimovich, Mahammatov Hoshim, Esanbekov Diyorbek	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО И ПРИНЦИПАМИ ESG.....	595
Насирдинов Шарифджон Изатуллоевич	
ОЦЕНКА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭЛЕКТРОБУСА.....	600
Мухитдинов Акмал Анварович, Касимов Омил Камалович, Саидов Азамат Илхом угли	
XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA DUKKAKLI DON MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI (HINDISTON TAJRIBASI MISOLIDA).....	608
Mirsayd Xudaybergenov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLINING FAROVONLIGI VA DAROMAD MANBALARINI STATISTIK TAHLILI	612
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARUV MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	618
Muxamedjanova Maxfuza Baxodir qizi	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI, MAZMUNI HAMDA KLASSIFIKATSIYASI.....	627
Odiljonova Oybarchin Fayzullo qizi	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ORQALI MAMLAKATIMIZ LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH TARTIBI TAHLILI.....	631
Rasulova Dilfuza Valiyevna	
HUDUDNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY SALOHİYATNING O'RNI	636
Avazbek Xalbekov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SABZAVOTCHILIK TARMOG'INING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	642
Sobir Xasanov	
IMPACT OF REGIONAL INFRASTRUCTURE AND NATURAL RESOURCE UTILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM (A DISTRICT-LEVEL ANALYSIS OF THE SAMARKAND REGION, UZBEKISTAN)	650
Toyirova Shohista Bobobekovna	
INNOVASION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OMILLARI	657
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
BOZOR BEQARORLIGI SHAROITIDA BANK OBRO'SINI STRATEGIK RESURS SIFATIDA BARQARORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	661
Yuldasheva Kamola Qosimjonovna, Ziyeva Muhtasar Mansurdjanovna	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT PENSIYA TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	667
Pardayev Farrux Muzaffarovich	
RAQAMLI TRANSFORMASIYA SHAROITIDA MENEJERLARNING RAQAMLI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	671
Sharipova Zulfiya Shokirjonovna	
FUQAROLAR ISHTIROKIGA ASOSLANGAN TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISH TIZIMI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	677
Shukurova Parizod, Soatova Nodira Boboxonovna	
O'ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARINING BARQAROR RIVOJLANISH YO'NALISHLARIDA QISHLOQ TURIZMI VA EKOTURIZM – ASOSIY USTUVOR YO'NALISHLARI	682
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi	
KORXONALARDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING SHAFFOFLIGINI TA'MINLASHDA BUXGALTERIYA HISOBINING ROLI	691
Alimbay Shamshetov	
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSIYALARNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARI	694
Saule Ibragimova	
ANALYSIS OF THE STATE OF ELECTRICITY GENERATION BY WIND POWER PLANTS.....	698
Saidov Mash'al Samadovich	
TRANSFORMING TOURISM EDUCATION IN UZBEKISTAN: AN INSTITUTIONAL ANALYSIS OF PERSONNEL TRAINING SYSTEMS.....	706
Abdullakhujaev Abdukodirkhuja, Ochilova Hilola Farmonovna	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	713
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich	
MAHALLIY BOSHQARUVDA YETAKCHILIK KONSEPSIYASI ORQALI FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH (FARG'ONA VILOYATI MISOLIDA)	718
Siddikov Abdusalom Abdumalikovich	

NEW ECONOMIC PHENOMENA: FINANCING CONSUMPTION AND SAVINGS IN THE TRANSITION TO AN EXPECTATION ECONOMY	724
Isomov Bekmurod Sayfiddinovich	
XIZMAT KO'TSATISH SOHASIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK YO'NALISHIDA INSTITUTSIONAL O'ZGARISHLARNI AMALGA OSHIRISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI	730
Sh.A.Sultonov	
MINTAQALARNING INVESTITSION SALOHİYATINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARI VA ULARNING IJTIMOİY-IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI	737
Qobilov Anvar Eshpo'latovich	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH.....	741
Madraimova Marxamat Raximberganovna	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА.....	748
Усманова Зумрад Исламовна	
TITLE: PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A MECHANISM FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR IN UZBEKISTAN.....	753
Suxrobbek M. Salayev	
XORAZM VILOYATI TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLARNI BAHOLASH VA UNI OPTIMALLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	761
Urunov Farrux Shanazarovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT AUDITI TIZIMINING STRATEGIK TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL ISLOHOTLAR VA RAQAMLI MONITORINGNING STRATEGIK AHAMIYATI.....	765
Turabov Baxodir To'xtamishovich	
TURIZM SOHASIDA BANDLIKNING 2025-2030-YILLARDAGI PROGNOZ PARAMETRLARI.....	770
N.I. Shermamatova	
BO'SH TURGAN DAVLAT KO'CHMAS MULK OBYEKTLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATLI JIHATLARI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	776
Sanjarov Zuxriddin Dilshod o'g'li, Astonaqulov Muzaffar Muxsin o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING RESURS BAZASI BARQARORLIGINI TAVSIFLOVCHI KO'RSATKICHLAR.....	781
Bolibekov Shahboz Baxodir o'g'li	
MOLIYA-KREDIT JARAYONLARI: INVESTITSION FAOLLIKNI TA'MINLASH MEXANIZMI SIFATIDA.....	787
Madaminov In'omjon Ozodovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI	792
Karimov Islombek Bekpo'lat o'g'li	
OLIY TA'LIMDA ILMIY TADQIQOTLAR VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI SAMARADORLIGI.....	798
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	
XUSUSIY MAKTABLARNING BOSHQARUV TIZIMINI QAROR QABUL TIZIMLARI VA O'RGANUVCHI ANALITIKASI YORDAMIDA YANGILASHNING YO'LLARI	802
Esanova Shohida	
MOLIYA BOZORIDA TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARIDAN FOYDALANISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	812
Abduraxmanova Matluba Maxamadaminovna	
KORXONALARDA KREDITOR QARZDORLIKNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	819
Mirzaev Ozod Furkatovich	
ЛЕКСИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК КЛЮЧЕВОЙ КОМПОНЕНТ ПРОДУКТИВНОЙ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ.....	824
Киличева Феруза Бешимовна	
MODERN MECHANISMS FOR MONITORING REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF DIGITAL ECONOMY	828
Karimova Shirin Zokhid qizi	

АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ МЕТОДЫ КРЕДИТНОГО СКОРИНГА ДЛЯ НАСЕЛЕНИЯ БЕЗ БАНКОВСКОЙ ИСТОРИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	833
Шухратова Мадинабону Икром кизи	
SHAHAR EKOLOGIYASI: SHAHAR EKOTIZIMLARI VA BARQAROR RIVOJLANISH	841
Erkiniva Mukarram Olimjon qizi	
CHAKANA SAVDO XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI KORXONALARDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	845
Abdug'aniyev Oybek Akmaljon o'g'li	
KUZATUV KENGASHI XUSUSIYATLARINING KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: NAZARIY VA KONSEPTUAL YONDASHUV.....	850
Jumayeva Go'zal Sherxon qizi	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH NATIJALARI NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARI FAOLIYATINI BOSHQARISHDA MUHIM AMALIY AHAMIYAT.....	854
Sattorov Firdavs Ziyodullayevich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	858
Abduholikov Kamoldin Mahammadjonovich	
SANOAT KORXONALARINING HUDUDLAR KESIMIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI STATISTIK TAHLIL QILISH.....	862
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
O'ZBEKISTONDA XIZMATLAR EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHNING EKOLOGIK JIHLATLARI.....	867
Qodirjonov Adxamjon Muxtorjon o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIALASHTIRISHNING XALQARO MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI.....	872
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
SANOAT KORXONALARIDA "YASHIL" TRANSFORMATSIYA JARAYONINING XUSUSIYATLARI.....	877
Ismatulloeva Madinabonu Fozil qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATI MAHSULOTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH	884
Kadirova L.G.	
MAIN DIRECTIONS FOR DEVELOPING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE REGION	887
Nasretdinova Farangis Odilovna	
THE IMPORTANCE OF MARKETING COMMUNICATIONS IN THE SERVICES SECTOR	895
Mamatkulova Shoira Djalolovna	
AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH — ICHKI TALABNI RAG'BATLANTIRISH VA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH OMILI.....	900
Mustafoev G'olib Sultonmurodovich, Abruiev Abdumalik Oynazarovich	
BIZNES JARAYONLARINI MODELLASHTIRISH VA ULARNI QO'LLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	906
Qarshiyeva Moxinur Olim qizi	
KORXONADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI JORIY ETISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	911
Salimova Husniya Rustamovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI: BUXORO VILOYATI MISOLIDA.....	918
Zayavitdinova Nafisa Muxammadovna	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI MOLIVAVIY MAHSULOTLARI VA ULARNING O'ZBEKISTON IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI ROLI	926
Rasulova Dilfuza Valiyevna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA IQTISODIY O'SISH VA MEHNAT BOZORI KO'RSATKICHLARINING DINAMIKASI.....	932
Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
FOYDALANUVCHI SADOQATINI SHAKLLANTIRISHNING MARKETING VA NEYROMARKETING MEXANIZMI SIFATIDA GEYMIKATSIYA ELEMENTLARINI QO'LLASH: DODO PIZZA MOBIL ILOVASI MISOLIDA EMPIRIK TAHLIL	937
Yuldashev Jamshid Abrarovich, Daminova Nilufar Bahrom qizi	

KORXONADA XODIMLARNI BOSHQARISHNING TASHKILYI MEKANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH	945
<i>Sadriiddinova Sevinchxon Sadriiddin qizi</i>	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA XODIMLAR MOTIVATSIYASI VA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	948
<i>Murodova Zilola Asatulla qizi</i>	
KUZATILMAYDIGAN IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, SHAKLLARI, TURLARI VA YUZAGA KELISH OMILLARI.....	952
<i>Abdullayev Shavkat Nasriiddinovich</i>	
NODAVLAT OLIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA XARAJATLAR SMETASI VA SHTATLAR JADVALINI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	959
<i>Yaqubova Nodira Olim qizi</i>	
РАЗВИТИЕ, РИСКИ, ОБЕСПЕЧЕНИЕ УСТОЙЧИВОСТИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ УЗБЕКИСТАНА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	964
<i>Бабаджанова Лола Шопулатовна, Срождиддинова Зарина Хайриддиновна</i>	
KOMPANIYALARNING FOND BOZORIDAGI ISHTIROKINI RAG'BATLANTIRISH AHAMIYATI.....	970
<i>Mamataliyev Bobur Saidnazar o'g'li</i>	
GLOBALLASHUV SHAROITIDA INTELLEKTUAL TA'MINOT ZANJIRI TEXNOLOGIYALARINING XALQARO TADBIRKORLIKDAGI O'RNI	977
<i>Xudayberdiyev Otabek Absalomovich</i>	
HUDUD IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARINING INSTITUTSIONAL SALOHİYATI: NAZARIY TALQIN VA YAPONIYA, GERMANIYA, XITOIY TAJRIBASI	983
<i>Bekchanov Davron Masharipovich</i>	
O'ZBEKISTONDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH VA MEHNAT FAOLIYATI UNUMDORLIGINING IQTISODIY YUKSALISHDAGI O'RNI.....	988
<i>Anvarova Lobarxon</i>	
TURIZM SOHASIDA HAYOT SUG'URTASI TIZIMINING IQTISODIY-HUQUQIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI: XALQARO TAJRIBA VA MILLIY AMALIYOT	992
<i>J.Kamalova</i>	
MADANIYAT SOHASI MUASSASALARINI AUDITDAN O'TKAZISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	999
<i>Annayev Abdurasul Abdurashidovich</i>	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ALOQA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH ASOSIY YO'NALISHLARI.....	1004
<i>Nazarov Sanjar Nasridinovich</i>	
KORXONALARDA MARKETING MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISHNING IQTISODIY MOHIYATI VA AHAMIYATI (BUXORO VILOYATI KORXONALARI MISOLIDA).....	1009
<i>Sirojov Oxunjon Odil o'g'li</i>	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA ISH BILAN BANDLIKNI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY MEKANIZMLARI	1015
<i>Bobojonov To'liqinbek Maxmud o'g'li</i>	
ERKIN IQTISODIY ZONALAR UCHUN RAQAMLI BOSHQARUV VA INVESTITSIYA MONITORINGINING MUALLIFLIK MODELI	1020
<i>Abdiyev Alimardon Chorshanbiyevich, Shamsiyeva Ruxsora Nasirovna</i>	
IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA BUXGALTERIYA VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	1025
<i>Kunduzova Kumrixon Ibragimovna, Jo'rayev Asadbek Anvarjon o'g'li</i>	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ ДЛЯ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	1031
<i>Камилова Наргиза Абдукажоровна</i>	
THE ADDITIONALITY GAP: EVALUATING THE SYNERGY BETWEEN GREEN FINANCE AND MACROECONOMIC STABILITY IN EMERGING ECONOMIES	1036
<i>Ataxanov Umidbek Olimovich</i>	

АХОЛИНИ ИJTIMOИЙ НИМОЙА ҚИЛИШ ТИЗИМИДА СУН'ИЙ ИНТЕЛЛЕКТ: О'ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI MISOLIDA JORIЙ ETISH IMKONIYATLARI VA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISH MASALALARI	1042
Xidirbayev Baxrom Baxtiyarovich	
OROL BO'YI MINTAQASIDA IQLIM O'ZGARISHINING IJTIMOИЙ-IQTISODIЙ OQIBATLARI VA ZAIF AHOLI QATLAMLARIGA TA'SIRI	1047
Madenova Elmira Nzamatdinovna	
УЛУЧШЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ ЧЕРЕЗ ЦИФРОВИЗАЦИЮ В ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ: СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР	1052
Эргашев Мухиббек Аслам угли	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KIMYO SANOATI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH.....	1057
Xaydarova Kamola Axinjanovna, Umaraliyev Asliddin Faxriddin o'g'li	
BARQAROR IQTISODIЙ O'SISHNI TA'MINLASHDA "YASHIL" LIZINGNI JORIЙ ETISH IMKONIYATLARI	1062
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
ПРЕФЕРЕНЦИИ И РИСКИ УЗБЕКИСТАНА ОТ ИНИЦИАТИВЫ «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ»	1067
Wang Jianhong, Наров Улугбек Ирискулович	
DAVLATNING IQTISODIЙ SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHDA XALQARO TAJRIBALARDAN FOYDALANISH.....	1071
Karimov Ulug'bek Mirzajon o'g'li	
TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI	1075
Quralov Nurxissa Iles o'g'li	
TURIZM SOHASIDA TRANSPORT XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIЙ-IQTISODIЙ MEХANIZMI.....	1082
Haydarov Jasur Baxodir o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AUDITORLIK FAOLIYATINING ISTIQBOLLARI.....	1087
Mamatov Xabibulla Mamatovich	
O'ZBEKISTON ZIYORAT TURIZMI BRENДИNI SHAKLLANTIRISHDA MUQADDAS QADAMJOLARNING MARKETING SALOHИYATI	1091
Turayev Ziyadulla Norsoatovich	
ASOSIЙ KAPITALGA YO'NALTIRILGAN INVESTISIYALARNI MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI TAKOMILLASHTIRISH	1095
Xoshimov Sobir Murtazayevich	
KREATIV IQTISODIYOTNING TARKIBI, TASNIFI VA RIVOJLANTIRISH OMILLARI.....	1103
Daminova Madinaxon Bahromjon qizi	
TURIZM TURLARINI DIVERSIFIKATSИYALASHDA ZAMONAVIЙ TENDENSIYALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	1110
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
O'ZBEKISTONDA OBLIGATSИYALAR BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING IQTISODIЙ AHAMIYATI	1117
Muxammedova Zarina Murodovna	
SUG'ORILADIGAN YERLARNING EKOLOGIK HOLATINI YAXSHILASHNING IQTISODIЙ MEХANIZMINI TAKOMILLASHTIRISHDA JAHON TAJRIBALARI	1121
Sultonov Xudoyshukur G'ayratovich	
IQTISODIЙ RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIЙ TAJRIBASI.....	1126
Xaydarov Ravshan Xikmatullaevich	
ВЛИЯНИЕ ТОРГОВОГО БАЛАНСА УЗБЕКИСТАНА И КИТАЯ НА РАЗЛИЧНЫЕ ОТРАСЛИ.....	1131
He Xiaocu, Уркинбаев Т. А.	
РОЛЬ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕФОРМИРОВАНИИ ЭКОНОМИК СТРАН ПЕРЕХОДНОГО ТИПА	1135
Qian Xuanhong, Наров Улугбек Ирискулович	
"YASHIRIN IQTISODIYOT"NING ULUSHINI QISQARTIRISHDA AUDITNING O'RNI	1140
Qo'shmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

TRANSFERRING PORT MULTIMODAL COORDINATION CAPABILITIES ACROSS INSTITUTIONAL CONTEXTS: LOCALIZATION MECHANISMS IN THE CHINA-UZBEKISTAN LOGISTICS CORRIDOR.....	1146
Mu Zhendi	
TURIZM XIZMATLARINING SIFATINI OSHIRISH ORQALI MEHMONDO'STLIK INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISH.....	1156
Z.T. Bakayev	
ESG-ПРИНЦИПЫ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ УЗБЕКИСТАНА: ОТ ПЕРВЫХ ИНИЦИАТИВ К ФОРМИРОВАНИЮ УСТОЙЧИВОЙ МОДЕЛИ ОТРАСЛИ.....	1161
Аблаева Валентина Борисовна	
KAMBAG'ALLIK DARAJASINI PASAYTIRISHDA ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATINI KENGAYTIRISHNING O'RNI	1169
Saparov Murod Irgashovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK: EKONOMETRIK TAHLIL.....	1173
Qo'ziboyev Behzod Hamidovich	
"2025-YIL YAKUNI BO'YICHA O'ZBEKISTONDA INFLYATSIYA OMILLARI: IMF VA MARKAZIY BANK MA'LUMOTLARI TAHLILI"	1177
Ergashev E'zozbek Umirzakovich, Vaxabov A.V.	
KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQOBAT RAZVEDKASIDAN FOYDALANISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	1183
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA AHOLI MIGRATSIYASI TAHLILI (2010-2024 YILLAR).....	1188
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОТРАСЛЯХ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАН	1192
Аман Тургунович Кенжабаев, Бахтияр Бадриддинович Садриддинов	
SANOAT KORXONALARIDA YASHIL IQTISODIY FAOLIYATNI BAHOLASH USULLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH.....	1200
Zuxurova Nargiza Abdusattarovna	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IPOTEKANI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH AMALIYOTI.....	1204
Berdinazarov Zafar Ulashovich, Xayitov Bobirbek Ergashevich	
XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQ IKKIYOQLAMA SOLIQQA TORTISHNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARINING TAHLILI.....	1212
Rajapov Shuxrat Zaripbayevich	
SURXONDARYO VILOYATIDA YASHIL IQTISODIYOTNING HOZIRGI HOLATI VA YASHIL TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	1221
Sharofitdinov Shaxzod Damin o'g'li	
TOSHKENT SHAHRIDA EKOLOGIK HOLAT YOMONLASHUVINING TASHQI INVESTITSIYALARGA TA'SIRI.....	1228
Poyonov Jamshid	
RAQAMLI TURIZM PLATFORMALARIDA KONTENT TAHLILI HAMDA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	1232
Janzakov Bekzot Kulmamat o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OLIY TA'LIM SOHASIDA INVESTITSION RISKLARNI BAHOLASH TENDENSIYALARI.....	1240
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA SIRKULAR BOSHQARUV STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	1246
Utegenov Ilham Baxtiyarovich	
GO'SHT YETISHTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH ORQALI ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA)	1250
Otabekov Javdod Nurulla o'g'li	

O'ZBEKISTONDA TASHQI AUDIT TIZIMINING RIVOJLANISHI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	1256
Ibayev Xo'jabek, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL BASES OF THE DEVELOPMENT OF SEPARATE SEGMENTS ... OF REGIONAL BUSINESS TOURISM	1261
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
QISHLOQ XO'JALIGIDA "YASHIL" TRANSFORMATSIYANING XUSUSIYATLARI	1267
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	1272
Babanazarova Gulzar Ziatdinovna	
EKOLOGIK SOLIQLARNI HISOBLASH VA UN DARISH METODOLOGIK ASOSLARINI YARATISH	1276
Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich	
IQTISODIYOTDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIK SANOAT ZONALARINI TASHKIL ETISHNING IQTISODIY VA IJTIMOY AHAMIYATI	1281
Fayziyeva Iroda Shuhrat qizi	
CAPITAL ADEQUACY AND FINANCIAL STABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN UZBEKISTAN	1286
Shokhrukh Komilov	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA TURIZM SOHASINI STATISTIK BAHOLASH METODOLOGIYASI	1291
Jumanova Zilola Tuychiyevna, Sur'atova Mohiraxon Shavkat qizi	
AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANISHINI BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	1296
Raximova Moxigul Isroiljonovna	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA HUDUDIY TAMOYILLARNING O'RNI	1300
Abduraimov Dilshod Muratkulovich	
ENHANCING STRATEGIC MANAGEMENT IN TOURISM SERVICE ENTERPRISES IN UZBEKISTAN: A SWOT-BASED ANALYSIS	1304
Mustafakulova Sitara Shukhratovna	
SUG'URTA KOMPANIYALARIDA AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH ORQALI MOLIYAVIY BARQARORLIKKA ERISHISH YO'NALISHLARI	1310
Maxmudov Abduxalil Abduraxmon o'g'li	
O'ZBEKISTON AHOLISI JINSI NISBATINING HUDUDIY VA YOSH FARQLANISHINI STATISTIK TADQIQI	1314
Toshmatov Zoyir Xudayberganovich, Begalova Durдона Baxodirovna	
MAMLAKATDA INVESTITSIYA MUHITNI YAXSHILASH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	1321
Roza Xudaybergenova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AHOLI BANDLIGINING INNOVATSION VA MOSLASHUVCHAN SHAKLLARINI RIVOJLANTIRISH	1326
Umarova Gulandom Tumanovna	
ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО В КОММУНАЛЬНОЙ СФЕРЕ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОПЫТА КИТАЯ И ВЕЛИКОБРИТАНИИ И ВОЗМОЖНОСТИ УЗБЕКИСТАНА	1330
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KONSTRUKTIV MASALANI YECHISH USLUBI	1334
Azimov Alisher, Sabirova Dildora, Tairova Nafisa	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНСОЛИДИРОВАННОЙ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ	1338
Махмудова Наргиза Давлят кизи	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING BUXGALTERIYA HISOBIDAGI TA'SIRI	1343
Mardonov Mamed Shavkatovich, Suyunov Raxmatillo Raximberdi o'g'li	
АНАЛИЗ И СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ ФИНАНСОВО-ДЕЛОВОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	1347
Ахмедова Азиза Тохириевна	

MAKROIQTISODIY TEBRANISHLAR VA IQTISODIY SIKLLAR: SABABLARI VA RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	1352
Muxammedov Murod Muxamedovich	
O'ZBEKISTONDA VAZIRLIK VA IDORALARDA ICHKI AUDIT XIZMATLARI FAOLIYATINI BAHOLASH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	1356
Ibragimova Muxlisa Abdulxakimovna	
HUDUDNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDA TURISTIK-REKREATSION SALOHİYATNING MAZMUNI VA ILMIY TALQINI.....	1362
Usmanova Zumrad Islamovna	
ВЛИЯНИЕ ТОРГОВОГО БАЛАНСА УЗБЕКИСТАНА И КИТАЯ НА РАЗЛИЧНЫЕ ОТРАСЛИ.....	1366
He Xiaocu, Уркинбаев Т. А.	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISHNING INSTITUTSIONAL VA MOLIYAVIY JIHATLARI TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI.....	1370
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, No'monova Hilola Muftillo qizi	
SUG'URTA VA FOND BOZORLARI O'RTASIDAGI O'ZARO INTEGRATSIYA BO'YICHA XORIJ TAJRIBASI.....	1375
Kengesbaeva Suluxan Maxsetbay qizi	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ЭКСПОРТА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ И ЕГО РОЛЬ В РАЗВИТИИ РЕГИОНА.....	1380
Тулибаева Камола	
АНАЛИЗ ЛИКВИДНОСТИ БАНКОВ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ.....	1385
Ходжаева Феруза Авазхановна	
XORAZM VILOYATINING TASHQI SAVDO TAHLILI VA ISTIQBOLLARI.....	1389
Qurbanov Feruz Bahramovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA INSON KAPITALINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY VAZIFALARI.....	1395
Alimova Oydin Baxtiyarovna	
OUTSOURCING: A MODERN WAY TO INCREASE THE EFFICIENCY OF ENTERPRISES.....	1402
Dauletaliyeva Aymereke Sagievna	
O'ZBEKISTONDA YUK VAGONLARINI ISHLAB CHIQRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	1406
Kaydarov Ismatulla	
O'ZBEKISTONDA INNOVATSION FAOLIYATNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA INNOVATSION INFRATUZILMANING RIVOJLANISHI.....	1412
Tursunova Nazokat Tolibjonovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA AKTIVLAR SIFATINI MUSTAQIL BAHOLASH (AQR) MARKAZINI TASHKIL ETISH IMKONIYATLARI.....	1418
Suxrob G'aybulloev	
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATINING BUDJET MABLAG'LARIDAN OQILONA FOYDALANISHNI TA'MINLASHDAGI O'RNI.....	1427
Kasimova Gulyor Axmatovna, Esenbayeva Biybinaz Maxmut qizi	
INNOVATSION MENEJMENT METODOLOGIYASI: NAZARIY ASOSLARI VA ZAMONAVIY BOSHQARUV TIZIMIDAGI AHAMIYATI.....	1432
Atamatov Abduxalil Salomovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIGA INVESTITSIYALARNI "CROWD INVESTING" PLATFORMALARI ORQALI JALB ETISH.....	1437
Ibragimov G'anjon G'ayratovich	
TURIZM KLASSTERLARINING EVOLUTSIYASI: AN'ANAVIY MAJMUALARDAN RAQAMLI KLASSTERLARGACHA.....	1441
Yazdanova Shohista Tuyg'un qizi	
IPO O'TKAZISH BOSQICHLARI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI TAHLILI.....	1446
Mamatmurodov Alisher Saparboyevich	

RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA KORPORATIV MADANIYATNING ZAMONAVIY BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI.....	1455
Suyunov Dilmurod Xolmuradovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA SUV RESURSLARINI SAMARALI TAQSIMLASHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	1463
Amanbaev Amanali Ortazbaevich	
FORECASTING THE EFFICIENCY OF SOLID WASTE RECYCLING IN INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	1467
Axmedov Sheramat Umurxojayevich	
XIZMATLAR SOHASIDA KICHIK BIZNES FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	1472
Toxirova Gavxaroy Tolibjon qizi	
PROBLEMS AND SOLUTIONS IN THE INSTITUTIONAL TRANSFORMATION OF ACCOUNTING AND AUDITING SYSTEMS IN THE DIGITAL ECONOMY.....	1477
Jumanazarov Ruzimurod, Rabbimov Elbek	
TADBIRKORLIK VA HUNARMANDCHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI VA ULARDAN MAMLAKATIMIZDA FOYDALANISH YO'NALISHLARI.....	1481
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
XORAZM VILOYATIDA SUV RESURSLARI TANQISLIGI VA TUPROQ DEGRADATSIYASINING MINTAQANING EKOLOGIK-IQTISODIY HOLATIGA TA'SIRI.....	1486
Djumaniyazov Farruxbek Abdulla o'g'li	
O'ZBEKISTON EKSPORT SALOHİYATINING HUDUDIY TAFOVUTLARI TAHLILI: XORAZM VILOYATI MISOLIDA (2021–2025)	1491
Yaqubov San'at Shonazarovich	
KICHIK VA O'RTA AGROBIZNESLARNING EKSPORT SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARI.....	1501
Muxitdinov Shuxrat Ziyavitdinovich	
WTO ACCESSION AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN: LESSONS FROM VIETNAM AND KAZAKHSTAN	1507
J.Ya. Nurillaev	
MILLIY IQTISODIYOTDA TASHQI EKOLOGIK ZARARLARNI ICHKILASHTIRISH MEXANIZMLARI	1513
Sodikov Zokir Rustamovich	

UO'K (UDK): 330.15:504.06

MILLIY IQTISODIYOTDA TASHQI EKOLOGIK ZARARLARNI ICHKILASHTIRISH MEXANIZMLARI

Sodikov Zokir Rustamovich

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
Islom iqtisodiyoti va moliyasi, ziyorat turizmi kafedrası dotsenti,
iqtisodiyot fanlari nomzodi
ORCID: 0000-0002-0195-4573
Email: zokirsodiqov1@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada milliy iqtisodiyot sharoitida tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari tahlil qilinadi. Xususan, tashqi effektlar mohiyati, ularning iqtisodiy oqibatları hamda Pigou soliqlari, emissiya kvotalari va subsidiyalar kabi ichkilashtirish vositalari samaradorligi o'rganiladi. Tadqiqotda ekologik siyosatning iqtisodiy o'sish bilan atrof-muhitni muhofazasi borasida muvozanatni ta'minlashdagi roli asoslanadi.

Kalit so'zlar: tashqi effektlar, ekologik zarar, ichkilashtirish, Pigou solig'i, emissiya savdosi, barqaror rivojlanish, ekologik siyosat.

Abstract. This article examines the theoretical foundations and practical mechanisms of internalizing environmental externalities in the national economy. It analyzes the nature of externalities, their economic consequences, and evaluates the effectiveness of policy instruments such as Pigouvian taxes, emission trading systems, and subsidies. The study demonstrates the role of environmental policy in balancing economic growth and environmental sustainability.

Key words: externalities, environmental damage, internalization, Pigouvian tax, emission trading, sustainable development, environmental policy.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические основы и практические механизмы интернализации экологических внешних эффектов в национальной экономике. Анализируется сущность внешних эффектов, их экономические последствия, а также эффективность инструментов регулирования, таких как налоги Пигу, системы торговли квотами и субсидии. Обосновывается роль экологической политики в обеспечении баланса между экономическим ростом и устойчивым развитием.

Ключевые слова: внешние эффекты, экологический ущерб, интернализация, налог Пигу, торговля квотами, устойчивое развитие, экологическая политика.

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyotda ekologik muammolar — iqlim o'zgarishi, havo va suvning ifloslanishi, tabiiy resurslarning kamayishi — tobora kuchayib bormoqda. Ushbu muammolarning asosiy sabablaridan biri sifatida tabiatga yetkazilgan ziyonlarni yoki tashqi samarani yoxud zararlarni, ya'ni iqtisodiy faoliyat natijasida yuzaga keladigan ekologik yo'qotishlarning unga omil bo'lgan tovarlarning bozor narxlarida aks etmaydigan yondashuv tarzi tahlil qilinadi. Milliy iqtisodiyot sharoitida ishlab chiqaruvchilar ko'pincha faqat o'zlarining ishlab chiqarish xarajatlarini (MPC - Marginal Private Cost — Marjinal xususiy xarajat) hisobga oladi, ammo jamiyatga yetkazilayotgan ekologik zararlarni (MEC — Marginal External Cost — Marjinal tashqi (ekologik) xarajat)

e'tibordan chetda qoldiradi. Natijada mamlakatda ortiqcha ishlab chiqarish va tabiiy resurslarning samarasiz taqsimlanishi yuzaga keladi. Shu sababli bugungi kunda ekologik muammolarning girdobiga g'arq bo'lib ketishni xohlamagan jahon jamoatchiligi ishlab chiqarish faoliyati natijasida kompaniya tomonidan tashqaridagi tabiatga yetkazilgan tashqi zararlarni korxonalarining zimmasiga yuklash uchun ichkilashtirish mexanizmlarini ishlab chiqishga va uni amalda qo'llashga qaratilgan mulohazalarni o'rtaga tashlashni ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masala hisoblamogda.

Milliy iqtisodiyotda ekologik tashqi zararlarni ichkilashtirishning ilmiy asoslarini o'rganish va samarali mexanizmlarini taklif etish asosiy maqsad hisoblanadi. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, quyidagi vazifalar belgilangan:

- tashqi samaralarning mohiyatini tahlil qilish;
- ekologik zararlarning iqtisodiy oqibatlarini baholash;
- ichkilashtirish mexanizmlarini (soliq, kvota, subsidiya) o'rganish;
- ichkilashtirish mexanizmlarining samaradorligini baholash;
- milliy iqtisodiyot uchun tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Milliy iqtisodiyotdagi ishlab chiqarish faoliyati va uning ekologik jarayonlarga ta'siri tadqiqot obyekti hisoblanadi.

Tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish mexanizmlari va ularning iqtisodiy samaradorligi bilan bog'liq munosabatlar tadqiqotning predmeti hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish mexanizmlari — bu iqtisodiy tizimlarda ekologik zararlarni moliyaviy va siyosiy instrumentlar orqali kamaytirish yondashuvi bo'lib, iqtisodiyot, ekologiya va davlat siyosati doirasida bugungi kunda chuqur tadqiq etilmoqda. Xususan, Pigou solig'i modeli tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirishning klassik yondashuvi bo'lib, u bozor tashqarisidagi manfiy samaralarni ichki iqtisodiy mexanizmlar orqali bartaraf etishga qaratilgan bo'lib, uning asarlarida tashqi zararlarni soliq orqali ichkilashtirilishi kerakligi birinchi marta asoslangan¹. Keyingi tadqiqotlar Pigou solig'ini karbon solig'i, chiqindi solig'i va atrof-muhit bojlari orqali qo'llash metodologiyasini rivojlantirdi². Bu yondashuv asosida ekologik bojar va soliq xarajatlari bozor mexanizmini tiklashga xizmat qiladi. Chunki chiqindilarni kamaytirish uchun ishlab chiqaruvchilar o'z xarajatlarini ko'paytirib, ekologik toza texnologiyalarga o'tishga majbur bo'ladi³. Shuningdek, tashqi zararlarni ichkilashtirish instrumenti sifatida savdo qilinadigan chiqindi kvotalari 1960–1970-yillarda ishlab chiqilgan⁴⁵.

Bu yondashuvda ruxsat berilgan zarar miqdori bo'yicha kvotalar taqsimlanadi va undan ortiq zarar uchun bozor narxi shakllanadi. Ko'plab tadqiqotlar GHG (Greenhouse Gas) kvota savdosi modelini AQSh, Yevropa va Osiyo bozorlari misolida tahlil qilgan⁶⁷. Zero, kvota savdosi bozor mexanizmi orqali samaradorlikni ta'minlaydi. Chunki bunda eng arzon zarar kamaytirish usullar birinchi navbatda joriy etiladi. Ayni paytda, ekologik rag'batlar va texnologiyalarni joriy etishda subsidiyalar va grantlar muhim rol o'ynaydi⁸. Zero, yashil investitsiyalarga subsidiya berish va energiya tejavchi texnologiyalarni kreditlashtirish muhim hisoblanadi. Aynan bu yondashuv ishlab chiqaruvchi va iste'molchini ekologik toza yechimlarni qabul qilishga rag'batlantiradi. Ayni paytda, ekologik zararlarni ichkilashtirish borasida fiskal instrumentlar ustida mamlakatda ham ko'plab tadqiqotlar qilinmoqda. Xususan, ekologik soliq⁹ qonunchiligi tahlil qilinib, Pigou solig'i tamoyillarining milliy sharoitda qo'llanilishi muhokama qilingan. Shuningdek, milliy fiskal siyosat va ekologik bojlarning¹⁰ roli ham tahlil qilinib, uning iqtisodiy samaradorlikdagi ta'siri baholangan. Bundan tashqari, ayrim tadqiqotlarda soliq mexanizmlarining chiqindilarni kamaytirishga¹¹ ta'siri tahlil qilingan bo'lsa, ba'zilarida karbon solig'i imkoniyatlari va cheklavlari¹² milliy sharoitlardan kelib chiqib, muhokama qilingan. Bu tadqiqotlarda ekologik bojning ekologik,

1 Pigou, A. C. (1920). *The Economics of Welfare* (4th ed.). Macmillan.

2 Pearce, D. W., & Turner, R. K. (1990). *Economics of Natural Resources and the Environment*. Johns Hopkins University Press.

3 Tietenberg, T. (2006). *Environmental and Natural Resource Economics* (7th ed.). Pearson.

4 Dales, J. H. (1968). *Pollution, Property & Prices: An Essay in Policy-Making and Economics*. University of Toronto Press.

5 Montgomery, W. D. (1972). Markets in licenses and efficient pollution control programs. *Journal of Economic Theory*, 5(3), 395–418. [https://doi.org/10.1016/0022-0531\(72\)90043-0](https://doi.org/10.1016/0022-0531(72)90043-0)

6 Ellerman, A. D., Joskow, P. L., Schmalensee, R., Montero, J.-P., & Bailey, E. M. (2000). *Markets for Clean Air: The U.S. Acid Rain Program*. Cambridge University Press.

7 Stavins, R. N. (1998). What can we learn from the grand policy experiment? Lessons from SO2 allowance trading. *Journal of Economic Perspectives*, 12(3), 69–88. <https://doi.org/10.1257/jep.12.3.69>

8 OECD. (2019). *Fiscal Policies for Better Environment: Trends and Opportunities for Policy Makers*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/689afed1-en>.

9 Mirzaev, A. (2018). Atrof-muhitni muhofaza qilish soliqlari samaradorligi: O'zbekiston misoli. *Iqtisodiyot va ekologiya jurnali*, 2(4), 45–58.

10 Rajabov R. (2020). Ekologik siyosatda fiskal instrumentlar. *Toshkent iqtisodiyot ilmiy axborotnomasi*, 13(1), 22–37.

11 Ergashev, M. (2019). Chiqindilar solig'i va atrof-muhit samaradorligi. *Milliy iqtisodiyot tadqiqotlari*, 5(8), 74–88.

12 Ismoilova N. (2017). Carbon solig'i: O'zbekiston sharoitida qo'llanilishi. *Iqtisodiy tahlil va boshqaruv*, 9(2), 33–49.

ijtimoiy va iqtisodiy samaradorligi ko'rsatilib, xalqaro tajribalar asosida ushbu mexanizmlar tahlili berilgan. Shu bois, mazkur yo'nalishda tadqiqotlarni kengaytirish milliy ishlab chiqaruvchilarning tashqi ekologik salbiy ta'sirini ichkilashtirish masalasini o'rganish dolzarbligini ko'rsatadi va izlanishlar qilish maqsadga muvofiqligini tasdiqlaydi. Umuman olganda, adabiyotlarda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish borasida xalqaro tadqiqotlarda bozor mexanizmlariga, milliy tadqiqotlarda esa fiskal instrumentlar va normativ tartibga ko'proq ustuvorlik qaratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu mavzuni tadqiq qilishda ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya, analiz va sintez, iqtisodiy-matematik modellashtirish ($MSC = MPC + MEC$), regressiya tahlili (CO_2 chiqindilari va iqtisodiy omillar), xalqaro tajribadan taqqoslash usuli, tizimli yondashuv metodologiyasiga asoslanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish (internalizatsiya qilish) — bu iqtisodiy faoliyat natijasida atrof-muhitga yetkazilgan zararlarni ishlab chiqaruvchi yoki iste'molchi zimmasiga yuklash, ya'ni bu tabiatga va atrof-muhitga yetkazilgan zararlarni bozor iqtisodiyoti sharoitida unga sabab bo'lgan tovarlar qiymatiga yoki narxlariga kiritish bilan bog'liq jarayonni bildiradi. Chunki agar, ishlab chiqaruvchi korxonada tabiatni ifloslantirayotgan bo'lsa, u bu zarar uchun badalni to'lashga majbur bo'lishi kerak. Ana shu amaliyot tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish sifatida talqin qilinadi. Zero, bu tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish amaliyoti joriy etilmasa, uning o'ziga xos ikki yo'nalishdagi salbiy natijalari kelib chiqadi.

Ulardan birinchisi mamlakatda tabiatga yetkazilgan zararining badalini to'lamasdan, ayrim korxonalar tomonidan ortiqcha ishlab chiqarish amalga oshiriladi va natijada tabiiy resurslardan samarasiz foydalaniladi, ikkinchisi esa ana shu tabiatga yetkazilgan zararining badali ushbu jamiyatda yashaydiganlar tomonidan moliyaviy ko'rinishda va ijtimoiy jihatdan salomatlikka yetkazilgan ziyonlarni tiklash ko'rinishida qoplab berish vaziyati kelib chiqadi. Shuning uchun mazkur muammoni chuqur va har tomonlama bartaraf qilish ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan ham, ekologik jihatdan ham ustuvor vazifa hisoblanadi.

Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish tushunchasi tashqi samara nazariyasiga asoslanadi. Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish degani — bu iqtisodiy faoliyat natijasida jamiyat va atrof-muhitga yetkazilgan zararlarni ishlab chiqaruvchilarning o'z xarajatlariga kiritish jarayonini bildiradi. Ya'ni, bunda tabiatga yoki atrof-muhitga "Kim zarar yetkazsa — o'sha to'laydi" tamoyili hisoblanadi. Tashqi samara (externalities) nazariyasi tushunchasi mashhur iqtisodchi Arthur Pigou¹³ tomonidan ishlab chiqilgan nazariyaga asoslanadi. Tashqi samara bu bozor bitimida ishtirok etmagan uchinchi tomonga ta'sir sifatida talqin qilinadi. U salbiy tashqi samara sifatida ifloslanish, chiqindilar va boshqalar ko'rinishida kuzatilsa, ijobiy tashqi samara esa ta'lim, innovatsiya va boshqa shaklda yuzaga chiqishi mumkin. Bozor faqat MPC (Marginal Private Cost — marjinal xususiy xarajat) bo'lmish, bu ishlab chiqaruvchi qo'shimcha 1 birlik mahsulot ishlab chiqarish uchun qiladigan xarajatini hisobga oladi. Masalan, agar zavod 1 dona qo'shimcha mahsulot ishlab chiqarsa, unga, xomashyo va ishchi kuchi kerak bo'ladi hamda elektr energiyasi sarflanadi. Shu qo'shimcha xarajat marjinal xususiy xarajat sifatida talqin qilinadi. Xususan, sement zavodi 1000 tonna sement ishlab chiqarayotgan bir paytda yana 1 tonna shu mahsulotdan ishlab chiqarish uchun 50\$ xomashyoga, 20\$ ish haqiga va 10\$ energiyaga sarflab, jami qo'shimcha 80\$ chiqim qildi.

Demak, bu zavodning marjinal xususiy xarajati 1 tonna sement uchun 80\$ga teng bo'ldi. Bunda eng muhim jihati MPC faqat ishlab chiqaruvchining o'zi qilgan xarajatlari bo'lib, unda havoni ifloslantirish, odamlar sog'lig'iga yetkazilgan zarar va ekologik muammolarni keltirib chiqarganlik uchun xarajatlarni hisobga olmaydi. Chunki firma foyda olish uchun qaror qabul qiladi, u faqat o'z xarajatini ko'radi. Shu bois, marjinal tashqi (ekologik) xarajat firmaning hisobida mavjud emas. Shuning uchun bozor qarori MPCga asoslanadi. Bunda asosiy muammo ekologik zararining ortishi natijasida kelib chiqadi. Chunki agar faqat MPC asosida qaror qabul qilinsa, mahsulot arzon ko'rinadi va ishlab chiqarish hajmi ko'payadi. Aslida to'liq real xarajat: $MSC = MPC + MEC$ bo'lishi kerak. Demak, MPC — bu ishlab chiqaruvchining qiladigan xarajati bo'lib, u to'liq xarajatni aks ettirmaydi. Chunki unda ekologik zarar mavjud emas. Shuning uchun bozor noto'g'ri qaror qiladi va buning natijasi o'laroq ortiqcha ishlab chiqarish yuz beradi.

Natijada esa ekologik muammolar kelib chiqadi va ijtimoiy yo'qotish sodir bo'ladi. Bu holat bozorning muvaffaqiyatsizligi hisoblanadi. Shuning uchun bugungi kunda real hayotda xarajat $MSC = MPC + MEC$ tarzida

13 Arthur Cecil Pigou (18.11.1877–07.03.1959) — ingliz iqtisodchisi, zamonaviy farovonlik iqtisodiyoti (welfare economics) asoschilaridan biri hisoblanadi. U tashqi samaralar va ularni davlat siyosati orqali tartibga solish g'oyasi mashhur. University of Cambridge professori. The Economics of Welfare (1920) asari. A.C.Pigou birinchi bo'lib, ba'zi iqtisodiy faoliyatlar jamiyatga zarar (yoki foyda) keltiradi, degan. Lekin, bu bozor narxida aks etmaydi.

hisob-kitob qilinishi¹⁴ kerak. Internalizatsiya qilish — bu marjinal tashqi xarajatni marjinal xususiy xarajatga aylantirish, ya'ni, $MPC \rightarrow MPC + MEC = MSC$ jarayoni hisoblanadi. Natijada ishlab chiqaruvchi real xarajatni ko'radi, noto'g'ri qarorlar kamayadi va resurslar samarali taqsimlanadi. Zero, Zavod havoni ifloslantirsa va bu zararni qoplab, bermasdan, faqat o'zining xarajatlari bilan kifoyalansa, bundan jamiyat zarar ko'radi, ammo, zavod buning badalini to'lamaydi. Agar, shu jarayoni internalizatsiya qilinsa, zavod ham keltirgan zarari uchun pul to'laydi. Natijada ishlab chiqarish hajmi kamayadi va ekologiya shunga muvofiq darajada yaxshilanadi. Shu bois, internalizatsiya qilish usullari mavjud bo'lib, ular, Pigouning soliq g'oyasiga binoan zarar miqdoriga teng soliq undirilishi va u eng samarali klassik usul sifatida marjinal tashqi xarajat shaklida to'g'ridan-to'g'ri narxga qo'shilishi mumkin. Shu bois, ekologik jarimalar va to'lovlar orqali tabiatni ifloslantirganlik uchun undirilishi, kvotalar va limitlar orqali ishlab chiqarish yoki chiqindiga cheklov joriy etish, Ruxsatnomalar bozori (cap-and-trade) shaklida ifloslanish huquqini sotish mumkin. Qolaversa, kengaytirilgan ishlab chiqaruvchi mas'uliyati tarzida mahsulotning hayot sikli oxirigacha javobgarligini tadbirkorlar zimmasiga yuklash mumkin.

Hozirgi kunda milliy iqtisodiyotda internalizatsiya qilish faoliyati ekologik soliqlar, chiqindi uchun to'lovlar, sanoatni tartibga solish, filtr va texnologik talablarni joriy etish yo'llari bilan amalga oshirilmoqda. Masalan, sement zavodlariga filtr o'rnatish, chiqindi normativlarini joriy etish va ekologik nazoratni amalga oshirish kabilar. Iqtisodiy samaradorlik nuqtayi nazaridan internalizatsiya qilish natijasida ijobiy samaralar sifatida resurslar samarali taqsimlanadi, ekologik zarar kamayadi va uzoq muddatli barqaror o'sish ta'minlanadi. Uning muammolari esa xarajatlar oshadi, korxonalar qarshiligi kuzatiladi va nazorat murakkabligi kelib chiqadi. Umuman, internalizatsiya qilish — bozorni "to'g'rilash mexanizmi" bo'lib, uning asosiy vazifasi xususiy qarorlar bilan ijtimoiy manfaatlarni uyg'unlashtirishdan iborat. Agar bu amalga oshsa, bozor samaradorligi oshadi, ekologik muammolar kamayadi va mamlakatda barqaror rivojlanish ta'minlanadi.

Demak, tashqi samara bozor muammosi bo'lib, unda marjinal tashqi xarajat hisobga olinmaydi. Internalizatsiya qilish marjinal tashqi xarajatni marjinal xususiy xarajatga qo'shish natijasida marjinal ijtimoiy xarajat asosida qaror qabul qilinishini ta'minlaydi. Tashqi samaralar — bu iqtisodiy subyektlar (masalan, ishlab chiqaruvchi yoki iste'molchi) faoliyati natijasida kelib chiqadigan, lekin bozor narxlariga kiritilmagan ijobiy yoki salbiy ta'sirlardir. Salbiy tashqi samaralar odatda ekologik zarar sifatida (havo va suv resurslarini ifloslantirish, buzish, chiqindilar chiqarish) namoyon bo'ladi. Ijobiy tashqi samaralar jamiyat foydasiga xizmat qiladigan (masalan, ta'lim olish jamiyat uchun bilim va malaka oshiradigan) holatlarda kelib chiqadi. Tashqi samaralar bozor samaradorligini pasaytiradi, chunki bozor narxlarini faqat xususiy xarajat va daromadlarni aks ettiradi, lekin ijtimoiy xarajat va foydani hisobga olmaydi.

Shuning uchun tashqi zararni ichkilashtirish ishlab chiqaruvchini o'z xarajatlariga marjinal tashqi xarajatni ham qo'shishga majbur qiladi. Buni amalga oshirish uchun soliq, jarima, litsenziya, ekologik to'lovlar va tartibga soluvchi qoidalar qo'llaniladi. Masalan, zavod ishlab chiqarishi natijasida suvni ifloslantiradi. Shunda marjinal xususiy xarajat zavodda 50 so'm/tonna bo'lsa, ekologik zarar marjinal tashqi xarajat 20 so'm/tonna bo'ladi. Natijada marjinal ijtimoiy xarajat 70 so'm/tonna bo'ladi. Agar zavod faqat 50 so'm/tonna asosida ishlab chiqarishni davom ettirsa, jamiyatga har bir tonna bo'yicha 20 so'm zarar yetadi. Shunday vaziyatda soliq yoki jarima orqali marjinal tashqi xarajat ichkilashtirilsa, ishlab chiqarish hajmi kamayadi va atrof-muhit himoyalanaadi. Tashqi ekologik zararni ichkilashtirishning asosiy mohiyati shundaki, adolatni tiklash orqali kim zarar yetkazsa — o'sha to'laydi, ya'ni "ifloslantiruvchi to'laydi" tamoyiliga (Polluter pays principle) asoslanadi. Bozorni real shartlarga muvofiqlashtirish orqali bozor muvaffaqiyatsizliklari (market failure) bartaraf etiladi. Shuningdek, resurslardan samarali foydalanish natijasida korxonalar chiqindini kamaytiradi va ekologik jihatdan toza texnologiyaga o'tadi. Zero, barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun iqtisodiy o'sish bilan ekologik muvozanat uyg'unlashtiriladi.

Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararni ichkilashtirish mexanizmlari mavjud bo'lib, ular quyidagilar:

Pigouning g'oyasiga binoan ifloslantiruvchi faoliyatga soliq solish, bunda soliq ekologik zarar miqdoriga teng bo'ladi. Masalan, zavod har 1 tonna CO₂ uchun soliq to'laydi. Natijada ishlab chiqarish va chiqindi kamayadi.

Emissiya kvotalari (cap-and-trade) orqali davlat limit belgilaydi va korxonalar o'zaro savdo qiladi. Misol: 1000 tonna limit beriladi. Kimki bu limitdan kam ifloslantirsa, ortib qolgan kvotani sotadi. Natijada samaradorlik oshadi va bozor mexanizmi ishlaydi.

Subsidiyalar orqali ekologik toza texnologiyalar rivojlantiriladi. Masalan, quyosh panellari uchun subsidiya berilsa, yashil iqtisodiyot rivojlanadi.

Milliy iqtisodiyotda zavod yiliga 1000 tonna mahsulot ishlab chiqaradi va havoga zararli gaz chiqaradi. Agar ichkilashtirish bo'lmasa, ishlab chiqarish ortadi va ekologiya yomonlashadi. Agar ichkilashtirish joriy etilsa, soliq yoki kvota belgilanadi, zavod filtr o'rnatadi va chiqindi kamayadi.

Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararni ichkilashtirish natijasida ishlab chiqarish optimal darajaga tushadi, ekologiya yaxshilanadi, xarajatlar adolatli taqsimlanadi, innovatsiya rivojlanadi. Tashqi ekologik

14 MSC (Marginal Social Cost - marjinal ijtimoiy xarajati) = MPC (Marginal Private Cost - marjinal xususiy xarajati) + MEC (Marginal External Cost - marjinal tashqi xarajati) yoki $MSC = MPC + MEC$ bo'lishi kerak.

zararlarni ichkilashtirish — bu iqtisodiy tizimni to'g'rilash mexanizmi, ekologik muammolarni bozor orqali hal qilish usuli, barqaror rivojlanishning asosiy sharti hisoblanadi. Demak, eng muhim g'oya: "Kim ifloslantirsa — o'sha to'laydi" tamoyili ustuvor hisoblanadi.

Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararni ichkilashtirish va tashqi samaralar nazariyasining evolyutsiyasi o'ziga xos xususiyatga ega hisoblanadi. Chunki tashqi ekologik zararni ichkilashtirish va tashqi samaralar nazariyasi iqtisodiy tafakkur rivojida muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Bu tushuncha ilk bor A.C. Pigou tomonidan tizimli ravishda ishlab chiqilgan bo'lib, u bozor mexanizmi nomukammalligini asoslagan. A.C.Pigouga ko'ra, iqtisodiy subyektlar o'z qarorlarini qabul qilishda faqat xususiy manfaatlarni hisobga oladi, natijada jamiyat uchun qo'shimcha xarajatlar yuzaga keladi¹⁵. Keyinchalik R.H.Coase tashqi samaralar muammosiga yangi yondashuv taklif qilib, mulk huquqlarining aniqligi va muzokaralar orqali tashqi ta'sirlarni kamaytirish mumkinligini ilgari surgan. Biroq R.Coase yondashuvi tranzaksiya xarajatlari nolga yaqin bo'lgan ideal sharoitlarda amal qiladi. Real iqtisodiyotda esa axborot nomukammalligi va institutsional cheklovlar tufayli davlat aralashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda tashqi samara "bozor muvaffaqiyatsizligi"ning asosiy ko'rinishlaridan biri sifatida ko'riladi. Bu esa ichkilashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish zarurligini yanada kuchaytiradi. Shu bois, bugungi kunda jahondagi mislsiz industrial taraqqiyot natijasida ekologik tashqi samaralar va ularning iqtisodiy oqibatlar kelib chiqmoqda. Shuning uchun ekologik tashqi samaralar sanoatlashuv va urbanizatsiya jarayonlari bilan bevosita bog'liq bo'lmoqda. BMT tomonidan ishlab chiqilgan barqaror rivojlanish konsepsiyasi iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki:

- CO₂ chiqindilari global iqlim o'zgarishining asosiy omili bo'lmoqda;
- sanoat ishlab chiqarishi ekologik degradatsiyani tezlashtirmoqda;
- tabiiy resurslardan haddan tashqari ayovsiz foydalanish uzoq muddatli iqtisodiy zararni keltirib,

chiqarmoqda. Shu bois, ekologik tashqi samaralar nafaqat atrof-muhitga, balki iqtisodiy o'sishning barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu borada Environmental Kuznets Curve (EKC) gipotezasida¹⁶ o'ziga xos yondashuv mavjud. Ekologik iqtisodiyotda muhim nazariyalardan biri — EKC gipotezasi. Bu nazariyaga ko'ra, iqtisodiy o'sishning dastlabki bosqichlarida ekologik zararlarni ortadi, ammo ma'lum darajadan keyin kamaya boshlaydi. Bu nazariya ko'plab empirik tadqiqotlar bilan tasdiqlangan bo'lsa-da, ayrim olimlar uning universalligiga shubha qiladilar. Chunki dunyoda barcha mamlakatlar uchun bir xil ijtimoiy-iqtisodiy va tabiiy-geografik shart-sharoitlar mavjud bo'lmagani kabi rivojlanish tendensiyasi bo'yicha ham bunday trayektoriya mavjud emas.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish zaruriyati bo'yicha ushbu xulosa va takliflarni o'rtaga tashlash mumkin. Xususan:

Iqtisodiy instrumentlarni kuchaytirish uchun ekologik (Pigou) soliqlarni izchil joriy etish, CO₂ emissiyalariga narx belgilash (carbon pricing) va atrof-muhitga zarar yetkazuvchi faoliyatga differensial soliqlarni qo'llash kerak.

Bozor mexanizmlarini rivojlantirish orqali emissiya kvotalari savdosi (ETS – Emission Trading System) ni joriy etish, "ifloslantiruvchi to'laydi" (polluter pays principle) tamoyilini mustahkamlash va Coase Theorem asosida mahalliy darajada kelishuv mexanizmlarini rivojlantirish kerak.

Institutsional va huquqiy bazani takomillashtirish orqali mulk huquqlarini aniq belgilash (tabiiy resurslarga nisbatan), ekologik monitoring va nazoratni raqamlashtirish, ekologiya qonunini xalqaro standartlarga moslash kerak.

Sanoat siyosatini "yashillashtirish" uchun yashil texnologiyalarni joriy etishni rag'batlantirish, energiya samaradorligini oshirish va qayta tiklanuvchi energiya ulushini kengaytirish kerak.

Moliyaviy mexanizmlar orqali "yashil moliya" instrumentlarini rivojlantirish (green bonds, ESG investitsiyalar), ekologik loyihalar uchun imtiyozli kreditlar berish, davlat-xususiy sheriklik asosida ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlash kerak.

Ijtimoiy va institutsional omillar orqali ekologik madaniyatni oshirish, aholi va biznesning ekologik mas'uliyatini kuchaytirish, ta'lim tizimiga ekologiya va ekologik iqtisodiyotga oid fanlarni keng joriy etish kerak.

15 Ronald Harry Coase — mashhur ingliz iqtisodchisi bo'lib, zamonaviy institutsional iqtisodiyot va huquq-iqtisod (law and economics) yo'nalishining asoschilaridan biri hisoblanadi. Coase (1910-2013), Buyuk Britaniya, professor, 1991-yilda iqtisodiyot bo'yicha Nobel mukofotini olgan. Coase eng mashhur ikki g'oyasi bilan tanilgan, ular: a) Coase Theorem - Tashqi samaralar muammosini tushuntiradi, agar mulk huquqlari aniq va kelishuv xarajatlari past bo'lsa, odamlar o'zaro kelishib muammoni hal qiladi. b) Firma nazariyasi (1937-yil) Coase "Firmalar bozor orqali har bir ishni alohida qilish qimmatga tushgani yoki tranzaksiya xarajatlari bo'lgani uchun mavjud" degan.

16 EKC (Environmental Kuznets Curve — Atrof-muhit Kuznets egri chizig'i) modeli — ekologik-iqtisodiy adabiyotda eng mashhur va eng ko'p bahslashiladigan gipoteza. Bu model iqtisodiy o'sish (jon boshiga YIM) bilan atrof-muhit degradatsiyasi (masalan, CO₂ emissiyasi, SO₂, suv ifloslanishi) o'rtasidagi munosabatni tavsiflaydi.

Strategik yondashuv orqali “yashil iqtisodiyot”ga o’tish strategiyasini ishlab chiqish, uzoq muddatli dekarbonizatsiya siyosatini belgilash va milliy darajada barqaror rivojlanish indikatorlarini joriy etish kerak.

Umuman, mamlakatdagi ishlab chiqarishda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish iqtisodiy instrumentlar bilan birga institutsional rivojlanish, huquqiy mexanizmlar va ekologik madaniyatni shakllantirish orqali amalga oshiriladigan amaliy jarayon hisoblanadi. Shu bois milliy iqtisodiyotda tashqi ekologik zararlarni ichkilashtirish samaradorligi iqtisodiy o’sish, sanoat tuzilmasi va ekologik siyosat o’rtasidagi muvozanatga bog’liq bo’lib, faqat kompleks va tizimli yondashuv orqali barqaror rivojlanishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Aghion, P., Dechezleprêtre, A., Hémous, D., Martin, R., & Van Reenen, J. (2016). Carbon taxes, path dependency, and directed technical change. National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w21898>
2. Dales, J. H. (1968). Pollution, Property & Prices: An Essay in Policy-Making and Economics. University of Toronto Press.
3. Ellerman, A. D., Joskow, P. L., Schmalensee, R., Montero, J.-P., & Bailey, E. M. (2000). Markets for Clean Air: The U.S. Acid Rain Program. Cambridge University Press.
4. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? Journal of Cleaner Production, 143, 757–768. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>
5. Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2018). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. Resources, Conservation and Recycling, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
6. Montgomery, W. D. (1972). Markets in licenses and efficient pollution control programs. Journal of Economic Theory, 5(3), 395–418. [https://doi.org/10.1016/0022-0531\(72\)90043-0](https://doi.org/10.1016/0022-0531(72)90043-0)
7. OECD. (2019). Fiscal Policies for Better Environment: Trends and Opportunities for Policy Makers. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/689afed1-en>
8. OECD. (2020). Environmental policy stringency index. https://doi.org/10.1787/ens_data-en
9. OECD. (2021). Policy instruments for the environment. <https://doi.org/10.1787/epr-2021>
10. Pearce, D. W., & Turner, R. K. (1990). Economics of Natural Resources and the Environment. Johns Hopkins University Press.
11. Pigou, A. C. (1920). The Economics of Welfare (4th ed.). Macmillan.
12. Stavins, R. N. (1998). What can we learn from the grand policy experiment? Lessons from SO2 allowance trading. Journal of Economic Perspectives, 12(3), 69–88. <https://doi.org/10.1257/jep.12.3.69>
13. Tietenberg, T. (2006). Environmental and Natural Resource Economics (7th ed.). Pearson.
14. Mirzaev, A. (2018). Atrof-muhitni muhofaza qilish soliqlari samaradorligi: O‘zbekiston misoli. Iqtisodiyot va ekologiya jurnali, 2(4), 45–58.
15. Rajabov, R. (2020). Ekologik siyosatda fiskal instrumentlar. Toshkent iqtisodiyot ilmiy axborotnomasi, 13(1), 22–37.
16. Ergashev, M. (2019). Chiqindilar solig‘i va atrof-muhit samaradorligi. Milliy iqtisodiyot tadqiqotlari, 5(8), 74–88.
17. Ismoilova, N. (2017). Carbon solig‘i: O‘zbekiston sharoitida qo‘llanilishi. Iqtisodiy tahlil va boshqaruv, 9(2), 33–49.
18. UNEP. (2020). Global waste management outlook. <https://doi.org/10.18356/unep2020>
19. World Bank. (2022). Waste management report. <https://doi.org/10.1596/wb-2022>
20. Zhang, Y., et al. (2022). Environmental regulation and growth. Ecological Economics. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2022>.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
